

KERÉKGYÁRTÓ ISTVÁN: MAKK ÁSZ AZ OLAJFÁK HEGYÉN

Messziről érkezett a kortárs magyar irodalomba Kerékgyártó István. Olyan kijelentés ez, amely ha akarom, igaz, ha akarom, nem. Volt ő a pécsi egyetem jogi karának oktatója, a Somogy Megyei Tanács főosztályvezetője, a rendszerváltás után privatizációs tanácsadó, nagyvállalatok tulajdonosa és társtulajdonosa, majd végül az akkori médiahatóság, az Országos Rádió és Televízió Testület főigazgatója. Utóbbi helyről önként és lelkiismereti okok miatt távozott 1999-ben. Ettől kezdve szabadúszó író lett, aki 2001-ben adta közre figyelemre méltó nagyprózáját, a *Vagyonregényt*, amely a hazai privatizáció első szépirodalmi feldolgozására tett kísérlet volt. Ebben az értelemben műve irodalomtörténeti jelentősége nehezen vonható kétségbe. Ha ehhez hozzátesszük, hogy a téma további fikciós feldolgozására vajmi kevés próbálkozást jegyezhetünk fel a regény megjelenését követő másfél évtizedben, akkor a kísérlet egyedülállóságának tényét is rögzítenünk kell.

A debütáló kötet után 2003-ban jelent meg a *Makk ász az Olajfák hegyén*, hat évvel később a *Trüffel Milán, avagy egy kalandor élete*, míg a nagy áttörést hozó, *Rütkverc* című regénye 2012-ben. Az ezzel tematikus rokonságban álló *Hurok* című novellafüzére két évvel később. E két utóbbi mű

sajátos, bizonyos értelemben rendhagyó fogadtatásáról sokat elmond, hogy színpadi átiratok készültek belőlük, amelyeket egyebek mellett Budapesten a Katona József Színházban, a kaposvári Csiky Gergely Színházban, a Kassai Thália Színházban és a stuttgarti Tri-Bühne Színházban mutattak be.

Szakmai önéletrajza — ha szabad ezt a kifejezést alkalmazni — alapján igaznak tűnik Kerékgyártó István messziről érkezettsége, ám ha meggondoljuk, hogy egyre több hasonló indíttatású pályatárssal találkozhatunk a kortárs magyar irodalomban, akkor a kívülállás, az outsiderség már nem is számít (akkora) különlegességnek. Legyen elég e helyen napjaink két olyan prózaírójára utalni, mint a nemzetközi jogi irodák és multinacionális vállalatok világából érkező Kötter Tamásra, és a világ legveszélyesebb válságzónáiból és frontvonalairól tudósító Jászberényi Sándorra. Kerékgyártó István életrajzi és irodalom-szociológiai háttere jelentős mértékben eltér Kötterétől és Jászberényiétől, más generációhoz is tartozik, ám a tény attól tény marad: nem a bölcsészkarok szemináriumi termeit elhagyva kopogtattak be a jelenkor irodalmába.

Kerékgyártó írói életművének alapanyagához többféle módon közelíthetünk. Egyfelől nyilvánvaló, hogy élményanyagának jelentős része a rendszerváltás utáni Magyarország gazdasági és politikai témáival összefüggő (*Vagyonregény, Rükverc, Hurok*). Másfelől a gyermekkor világát megidéző *Makk ász az Olajfák hegyén* azt példázza, hogy a személyes múlt regényesített megírásának igénye a legkevésbé sem idegen tőle. Harmadrészt — és ez már írói sokoldalúságát jelzi — a történelmi kalandregény (*Trüffel Milán*) szintén az alkotói repertoár része. A *Trüffel Milánról* szóló, egyöntetűen elismerő kritikák már a *Rükverc* megjelenése előtt jelezték, hogy Kerékgyártó István az elfogadott és jegyzett szerzők között kapott helyet napjaink irodalmában.

Az 1960-as években egy Somogy megyei kistelepülésen játszódó *Makk ász az Olajfák hegyén* című regény újbóli kiadása nem csak azért volt indokolt, mert remek regénnyel van dolgunk, amelyre első kiadásának évében kevesen figyeltek fel. (Ebben bizonyára szerepe volt a szerző akkori viszonylagos ismeretlenségének is.) Az újabb kiadást indokolhatta, hogy a Kádár-korszak feldolgozása és megértése iránti irodalmi (és nem irodalmi) igény érzékelhető a hazai olvasóközönség körében. Így ezt a nagyon is létező elvárás-horizontot természetes módon elégíti ki a regény. Talán az is védhető álláspont, hogy a korhoz kötődő élethelyzetek, életérzések és életstratégiák megértéséhez az irodalom vihet közelebb, még olyan módon is, ha — mint ebben az esetben —

egy isten háta mögötti mikrovilág mindennapjainak ábrázolása a prózai mű „illetékességi területe”. A nagybetűs történelem (bár a Kádár-korszakra éppen ez a kifejezés alkalmazható a legkevésbé, éppen banalitása és trivialitása miatt) éppen csak be-bekukucskál a regény lapjaira. A regényvilág mégis teljes társadalmi körképet jelenít meg, amelyet egy iskolás fiú (Ballagó Lajos) nézőpontjából láthatunk. A gyermek családjának sokféleségében a szülők apolitikussága az egyik magatartásminta, a másik a párttitkár „vörös” Gyuláé, a sógoré. A rendszer lelkes híve és hivatásos alkalmazottja túl együgyű és jóindulatú ahhoz, hogy bárkiben is félelmet ébresszen. A fiú szemével azonban ennél többet látunk, mert szereplői a történetnek a helyi iskola tanárai, a településen szolgálatot teljesítő katolikus pap, sőt még a megyei népfrontelnök is.

A sok humorral és iróniával megírt regény egyáltalán nem tudálékos módon a korszak politikájának lényegét ragadja meg azzal, hogy lépten-nyomon nyilvánvalóvá teszi: az 1956 utáni hatalmi kurzusnak nem volt semmiféle eszmei tartalma, helyette csupán arra ügyelt, hogy a propaganda masinériája és díszletei elfedjék a tartalomnélküliséget. A hatalom elvárása csupán annyi volt, hogy a látszatát vegyék komolyan. A látszat pedig felér(t) a valósággal.

Így telt az életünk Pannóniában. (*Pesti Kalligram*, Budapest, 2016)

BOD PÉTER